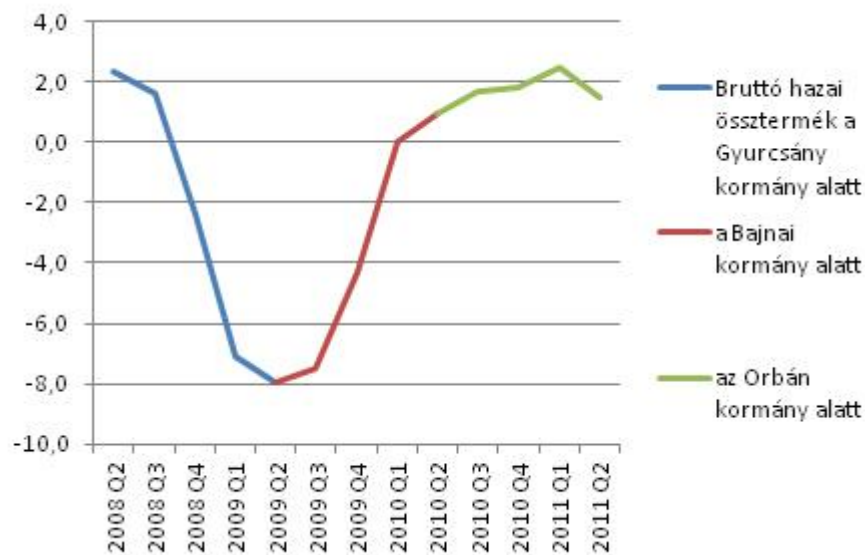

Gyorsdiagnózis a hazai adópolitikáról

2011.09.21. | Oszkó Péter

Az adórendszer nem csupán Magyarországon, hanem a gazdasági fejlődés útján haladó országok legtöbbszörében is a gazdaságpolitikai alkalmazkodás legközvetlenebb eszköze, s már csak emiatt is olyan sebességgel változik, hogy nehéz róla tartósan érvényes értékelést, akár csak statikus leírást is adni. Ennek persze extrém példáját adja hazánk, ahol egy adóterhelésről, annak szerkezetéről, illetve megoszlásáról írt tanulmányt vagy elemzést - amilyen a jelenlegi is - a kormányzati bejelentések nyomán szinte naponta kellene frissíteni. Mégis, több év változásainak és sajátosságainak nyomon követésével megtalálhatjuk saját rendszerünk gyengeségeit és lehetséges fejlődési területeit, s megpróbálhatjuk felvázolni a több vagy kevesebb eredménnyel kecsegtető fejlődési irányokat. Nyilvánvaló magyarázatra szorul persze, hogy miközben a 2009-es globális válság közepén az akkori kormány által elvégzett adórendszer átalakítás nemzetközi felmérések szerint is jelentősen hozzá tudott járulni az ország versenyképességének növekedéséhez, és ezáltal ahhoz, hogy a 2010-es választásokig a gazdaság kilábaljon a recesszióból, addig az azt követő átalakítások semmilyen pozitív hatást nem tudtak gyakorolni a növekedésre, a beruházásokra vagy a foglalkoztatásra. Sőt, az államháztartás stabilitásának megingatásával lényegében hozzájárultak ahhoz, hogy lassuló növekedésünk újra a régiótól leszakadó pályára tereljen minket.

Negyedéves GDP százalékos alakulása, éves volumenindex alapján

forrás: KSH

Az egykori Bajnai kormány volt pénzügyminisztereként fontosnak tartom részletesen megvizsgálni azt a kérdést, hogy egyes kormányok által követett adópolitika mikor milyen hatást volt képes gyakorolni a növekedési pályára, s ebből milyen következtetések vonhatóak le az aktuális intézkedésekre nézve. Jelen írásnak ezzel együtt nem célja a kormányzati gazdaságpolitika minden elemének a vizsgálata, s már csak terjedelmi okokból sem elegendő annak elemzéséhez, hogy állást foglaljunk, miszerint hazai gazdaságunk, illetve az egész ország versenyképessége és felzárkózásának sebessége milyen gazdaságpolitikával segíthető elő összességében. Hasonlóképp nem kívánjuk részletes elemzést írni és állás foglalni abban a kérdésben, hogy miként függhet gazdasági teljesítményünk például általában az újraelosztás nagyságától, azaz attól, hogy az egyes adózóktól és a gazdaság szereplőitől a megtermelt javak milyen arányát vonja el az állam, s osztja el illetve használja fel saját preferenciái szerint. Ha azonban elfogadjuk, hogy régiós versenytársaink hazánknál észrevehetően alacsonyabb újraelosztás mellett érnek el gazdasági sikereket, akkor figyelemre méltó tényként kell értékelnünk, hogy miközben az állami újraelosztás mértéke a 2009-es 46,1 százalékról a 2010 elején bevezetett adóátalakítások eredményeként még az év közben bevezetett szektorális különadók beszédese után is 44,6 százalékra tudott csökkenni, addig 2011-ben ugyanezen arányszám várhatóan 51,5 százalékra növekszik. Ennek oka pedig elsősorban az, hogy a 2010-es választások után felálló kormány hosszú hónapokig vonakodott belevágni a

szakmai munkába bármely újraelosztási terület működésének a további racionalizálása és a megkezdett szerkezeti reformok folytatása érdekében. Az új kabinet praktikus működése első évében nem tudott mit kezdeni az önkormányzatok, a közösségi közlekedés, az oktatás vagy az egészségügy intézményrendszerével, sőt, az egy éves csúszással meghirdetett és lényegében elsőként szerkezetátalakításokat ígérő ún. Széll Kálmán terv mára különösebb eredmény nélkül múlt ki. Így aztán a központi költségvetés kiadási szintje a legutóbbi választások óta kis megszakításokkal folyamatosan növekszik, melyet megfelelő szintű rendszeres adóbevételek hiányában a költségvetés idén igen jelentős részben a magán-nyugdíjpénztárak államosításából származó egyszeri bevételekből finanszíroz.

Költségvetési szervek és fejezeti kezelésű előirányzatok nettó kiadása (12 havi gördülő adat)

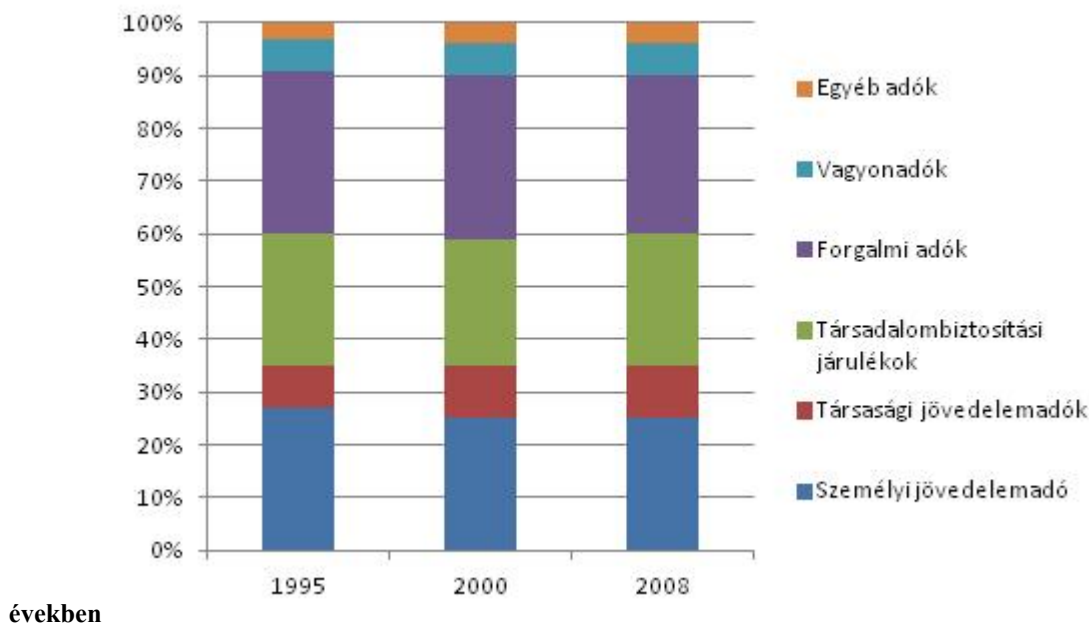

forrás: Magyar Államkincstár

Az adószervezet alakulása nemzetközi összehasonlításban

Túllépve azonban az újraelosztás mértékéből fakadó sajnálatos adottságokon, s azon, hogy a jelenlegi kormányzati ciklusban a költségvetési kiadások és a teljes adócentralizáció mértékének csökkentésében nem sikerült eredményeket elérni, az adórendszer tényleges erősségeinek és esetleges gyengeségeinek megértéséhez annak szerkezetét kell alaposabban megvizsgálni. S noha a bevezetőben előre is jeleztük, hogy az adórendszer változtatásának képessége minden ország gazdaságpolitikai alkalmazkodóképességének alapja, melyet az egyes kormányok látványosan gyakorolnak is, érdemes eközben megfigyelnünk, hogy az adóbevételek szerkezeti alakulása és egyes adónemek, adófajták közti megoszlása a világ, vagy példának okáért az OECD tagországainak átlagában akár évtizedekre visszamenőleg sem mutat lényegi változásokat.

OECD országok adóbevételeinek átlagos alakulása a jelzett

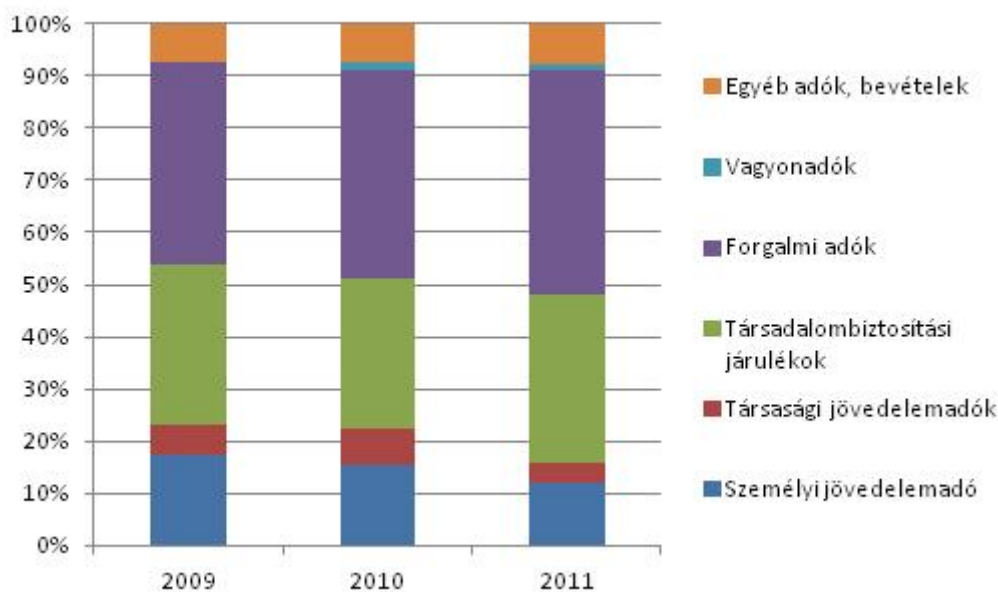

forrás: OECD

Ahogy a fenti ábrából is látható, az elmúlt évtizedekben legfeljebb a társasági adónak a személyi jövedelemadó terhére történő nagyon enyhe térnyerését figyelhetjük meg, még a folyamatosan éleződő nemzetközi adóverseny ellenére is. A vagyonadók változatlan módon és tartósan mintegy átlagos 5 százalékos arányt képviselnek az adóbevételeken belül, s a forgalmi adók mintegy 30 százalékos aránya is stabilnak mondható, noha az általános forgalmi adó azon belül egyre nagyobb arányt képvisel a speciális, egyes termékcsoportokat vagy értékesítési fázisokat terhelő forgalmi adófajtákkal szemben. Ugyancsak változatlan, mintegy 25 százalékos bevételi hányadot képviselnek a társadalombiztosítási járulékok, melyeken belül azonban a munkáltatói és a munkavállalói típusú befizetések aránya közel azonos.

Ehhez képest érdekes megfigyelni Magyarország adóbevételi szerkezetét, s annak elmúlt években kirajzolódó, lényegesen dinamikusabb változásokat mutató tendenciáit, melyek ilyen módon a nemzetközi összehasonlító adatok fényében is értékelhetőek lehetnek.

Hazai adóbevételi szerkezet

forrás: NGM

Ahogy láthatjuk, hazai költségvetésünk személyi jövedelemadóból származó bevételei eleve feltűnően alacsonyak, arányuk az adóbevételeken belül messze nem éri el a nemzetközi tendenciák átlagaként megjelölhető mintegy 25 százalékot, hanem már 2010-ben is csupán 15 százalék volt, s azóta is meredeken csökken. Ezzel szemben a forgalmi adók súlya 2011-re már a 40 százalékot is meghaladja, ami jó 10 százalékkal magasabb az OECD átlagnál.

Mindazonáltal meg kell jegyeznünk, hogy egy felzárkózó pályán mozgó nyitott gazdaság esetében bizonyos mértékben indokolt lehet az általános forgalmi adóztatás előnyben részesítése a munkaerőköltségbe beépülő adókkal szemben, hiszen az előbbi kevésbé érinti a nemzetközi versenyképességet és az abból fakadó növekedési esélyeket, viszont a belső piacot kiegyensúlyozott fogyasztás mellett megtakarításra és beruházásokra is ösztönzi. Továbbá ugyancsak versenyképességi előny származhat a munkaerőköltséget befolyásoló közterhek leszállításából vagy alacsonyan tartásából különösen azokban a szegmensekben, ahol az ország foglalkoztatási feszültségekkel küzd. Ezzel szemben nyilvánvaló és az adóbevételek fenti arányok szerinti megoszlásából is látható, hogy hazai a foglalkoztatási viszonyokat a járulékkerhek lényegesen nagyobb mértékben befolyásolják a személyi jövedelemadózás szabályainál. Hiszen míg a jövedelemadó aránya lényegesen alacsonyabb a nemzetközi átlagnál, a járulékkerhek súlya jól láthatóan nagyobb, s ami különösen kirívó, hogy ezen terheken belül a nemzetközi gyakorlattal szemben a munkáltatói járulékok aránya kiugróan magas, ezáltal közvetlenül befolyásolva és rontva a foglalkoztatás költségeit és esélyeit egyaránt minden jövedelemsávban. A foglalkoztatási viszonyokat tehát érdemben a munkáltatói járulékkerhek leszállítása, illetve egyfajta bruttószítási folyamat eredményeként részben vagy egészben a munkavállalói terhekbe történő integrálása tudná érdemben elősegíteni.

Mindemellett hazánk adóbevételi szerkezetének negatívumaként az is megemlítendő, hogy a forgalmi adókon belül egyre nagyobb hangsúlyt kapnak a versenyképességet, a foglalkoztatást és a beruházásokat hátrányosan érintő speciális forgalmi típusú adók, melyek közé a helyi iparüzési adó mellett ma már a fogalmat terhelő szektorális különadók is tartoznak. Elmondható tehát, hogy a forgalmi adók adóbevételeken belül jelenleg képviselt, nemzetközi összehasonlításban is magas arányából fakadóan nem látszik indokoltnak ezen arány további jelentős növelése, sőt, kifejezetten versenyképességi és növekedési, illetve foglalkoztatási előny származhatna az általános forgalmi adó mellett speciális forgalmi adók súlyának csökkentéséből, vagy azok kivezetéséből. Abból kiindulva pedig, hogy a munkaerőköltséget mára már talán a legkisebb mértékben a személyi jövedelemadó mértéke határozza meg, s lényegesen nagyobb arányban befolyásolják a járulékkerhek, azt a következtetést vonhatjuk le, hogy az összes személyi jövedelemadó bevétel csökkentéséből érdemi gazdasági előny kis eséllyel származhat, ezen adónemen belül legfeljebb a teherelosztást és a kedvezmények rendszerét lehet érdemes felülvizsgálni.

Ugyancsak feltűnő, hogy a társasági adóbevételek súlya az összes adóbevételben belül alig több, mint 2 százalék, szemben a nemzetközi 10 százalékos átlaggal. Jól látható tehát, hogy a társasági adóterhelés további csökkentésével érdemi versenyképességi előny megint aligha szerezhető, s eleve csak politikai színezetű vagy szándékú látszatviták folytathatóak arról, hogy ebből a kisadóvá zsugorodott mértékű társasági adóterhelésből mely vállalkozás típusra milyen arány esik, hiszen az egyéb adónemek, különösen a foglalkoztatásra rakódó közterhek lényegesen nagyobb összegben terhelik a vállalkozásokat és határozzák meg a közterhekhez való hozzájárulásuk arányát és mértékét.

A legszembetűnőbb persze mindemellett, hogy a hazai adóbevételeken belül vagyoadó, illetve azon belül ingatlanadó értékelhető összegben egyáltalán nem jelenik meg. Holott az adónemek ezen csoportja nemzetközi átlagban stabilan az adóbevételek 5 százalékát képviseli, azaz több, mint a dupláját, mint ami hazánkban a társasági adó aránya. S az a körülmény, hogy 2010-ben és 2011-ben a vagyoadók fajtája statisztikailag egyáltalán érdemben kimutatható bevételt eredményezett, csupán a bevezetett szektorális különadók vagyoni típusú elemeinek köszönhető, melyről viszont súlyos tévedés lenne azt állítani, hogy a nemzetközi gyakorlat bármely tekintetben követné. Sőt, éppen ellenkezőleg, szektorális adókat, akár bankadót is csak a hazaitól lényegesen eltérő feltételekkel és célokkal láttunk más országokban bevezetni még a közelmúltban is.

Ha tehát pusztán adóbevételeink szerkezetének nemzetközi összehasonlításban mutatkozó sajátosságaiból indulunk ki, de igyekszünk persze figyelembe venni hazai gazdaságunk szerkezeti hiányosságait, következtetéseink egyértelműek kell, hogy legyenek. Vélhetően éppen a személyi jövedelemadó területén lenne a legkevesebb teendőnk, legfeljebb azt kellene biztosítva látnunk, hogy az adóterhek elosztása ne eredményezzen fokozott adókikerülési hajlandóságot, valamint ne fogja vissza a termelékenységet és munkaerő hatékonyságot. Azonban az is nyilvánvaló, hogy ezen adónem átalakításából további tartalékok felszabadulását nem várhatjuk, abból gazdasági növekedést serkentő fogyasztást már csak gazdaságunk nyitottsága és hazai vállalkozói szektorunk versenyképességi hiányosságai miatt sem remélhetünk. Nem várhatjuk továbbá, hogy ezen adónem bármilyen ástrukturálása lényegesen befolyásolja a munkáltatói terheket és a munkaerőköltséget, s ezen keresztül az elérhető álláshelyek számát, azaz a munkakeresletet. Noha származhatnak tehát előnyök a személyi jövedelemadó olyan irányú átalakításából, amelynek eredményeként a többletjövedelem, az átlagon felüli keresmény kedvező adózás alá esik, s így motivációt adhat a termelékenység javulására, azonban foglalkoztatási problémáink ismeretében, melyek sokkal inkább az alacsonyabb képzettségű, csekély mobilitással rendelkező társadalmi rétegek körében mutatkoznak meg, lényegesen fontosabb olyan, az alacsonyabb jövedelemsávban fennálló kedvezmények megtartása vagy akár bővítése is, amely ebben a körben növelik a munkakínálatot, azaz az aktivitásra való hajlandóságot.

Az álláshelyek számának bővülését, azaz a munkaerő keresletet ezzel szemben nyilvánvalóan sokkal nagyobb arányban serkentheti a nemzetközi viszonyokban feltűnően magas munkáltatói járulékkerhek csökkentése, melynek útja lehet részben végleges csökkentés, részben olyasfajta átcsoportosítás, átrendezés, ahol egyfajta felbruttósítás eredményeként a foglalkoztatási költségeket direkt módon befolyásoló munkáltatói közterhek fennmaradó hányada összeolvad és egységesül a munkavállalói járulékokkal.

Nyilvánvaló továbbá, hogy a hazai adórendszer olyan vadhajtsái, mint a helyi iparüzési adó, vagy a közelmúltban bevezetett szektorális különadók, lényegesen rontják a gazdaság szereplőinek versenyképességét, foglalkoztatási és beruházási hajlandóságát. Azok fokozott leépítése és kivezetése tehát még akár a hiányzó vagy adóztatás bevezetésének terhére is logikus lépés lenne, legalábbis a gazdaság felzárkózási esélyeinek javítása szempontjából.

Nem lehet véletlen, hogy már 2006-tól kezdődően különböző szakmai műhelyek átfogó adóreform javaslatok egytől egyig ebbe az irányba mutattak. A nagyobb sajtóvisszhangot kiváltó tanulmányok (CEMI, GKI, Oriens, Big4 cégek, Reformszövetség) egyike sem javasolta az egykulcsos adó bevezetését, különösen nem felgyorsítva, a válságkezelés eszközeként. A személyi jövedelemadóban egyfajta kompromisszumos megoldásként jellemzően az adósávhatárok megemelését tűzték ki célul, mely például a Reformszövetség elemzése szerint úgy biztosítható volna az egykulcsos adó kedvező, termelékenységet javító és önkéntes adófizetést elősegítő hatásait, hogy annak hátrányos, az adóbevételek jelentős visszaesését okozó hatásai korlátozhatóak lehetnek volna. Emellett a tanulmányok számos nemzetközi és régiós tapasztalatot feldolgozva egyértelműen arra az álláspontra jutottak, hogy az egykulcsos adótól a munkaerő kereslet és ezáltal a foglalkoztatás bővülése semmilyen módon nem várható, ahogy az sem, hogy egymagában képes legyen kedvezően hatni a gazdasági növekedésre. Nem kizárt persze, hogy a gazdasági növekedés stabil és dinamikus időszakában az egykulcsos adó bevezetésével további termelékenységi tartalékok szabadíthatóak fel, ezek azonban legfeljebb a munkaerő kínálati és hatékonysági tartalékaiból adódnak. Ezért tehát az egykulcsos adó egy gazdasági lassulással és visszaesssel terhelt időszakban érdemi gazdaságpolitikai eredmények elérésére alkalmatlan, viszont jelentős mértékben károsíthatja a pénzügyi stabilitást.

Az egykulcsos adó bevezetésével szemben a versenyképesség és a foglalkoztatási viszonyok javítását az elemzők egyöntetűen a munkaerő költségek direkt módon befolyásoló munkáltatói járulékkerhek csökkentésétől várták, közülük néhányan (GKI és Reformszövetség) az összbruttósítás és az összes munkáltató közteher munkavállalói járulékokba integrálása mellett is letette a voksát. Ugyancsak általános véleményként jelent meg a versenyképességet nem érintő, de az adókikerülés visszaszorítására és kiszámítható költségvetési bevételek biztosítására alkalmas, s a közterhek arányos elosztásának biztosítására is képes vagy adó vagy azon belül az ingatlanadó bevezetésének szándéka, melyet akkoriban még a parlamenti ellenzék egyes tanulmányai is célként jelöltek meg.

Mindezek tükrében végképp sajnálatos, hogy az adórendszer átalakításának legutóbbi tendenciái lényegében semmilyen módon nincsenek figyelemmel a hazai adóbevételi szerkezet látványos gyengeségeire, ráadásul az évek óta meglehetősen egy irányba mutató szakmai javaslatokból sem kíván szinte semmit megfogadni. A választási versengésnek és a politikai célú haszonszerzésnek elsőként talán az ingatlan- illetve vagyonaadóztatás vált martalékká, melynek bevezetését mára meghatározó politikai erők megfontolni vagy átgondolni sem hajlandóak. Ezzel szemben a beruházásokra és a foglalkoztatásra egyaránt negatívan ható változatos különadók száma egyre csak szaporodik, s létük olyan befektetőellenes politikai felhangokat is kap, melyek kivetésüket és káros hatásait kigyomlálását egyre nehezebbé tehetik. A legfontosabb területről, a munkáltatói járuléktörvényről, illetve általában a járulékok rendszeréről alig esik szó, lehetséges, hogy az egészségügy rendszerével kapcsolatos tehetetlenség, illetve a korábban fenntartható pályán haladó nyugdíjrendszer implicit adósságának a magán-nyugdíjpénztárak szétveréséből származó jelentős megnövekedése okozza a benuhátrást, de éppen ebben a kritikus témában legfeljebb halk, visszhang nélküli ötletelés folyik, melyekből a kormányzati intézkedésekbe végül nem épül be semmi. Ezzel szemben a személyi jövedelemadóztatás területén olyan kétséges és aggasztó folyamatok rajzolódtak ki, melyek mára már nem csak a költségvetési egyensúlyt fenyegetik, hanem az adóterhek megoszlási viszonyának kedvezőtlen irányú átalakításával egyszerre és radikálisan ronthatják a foglalkoztatást érintő munkaerő keresletet és kínálatot egyaránt.

Adóterhek megoszlása az egyes adófizetői csoportok között

Már a hazai adóbevételek szerkezetéből is jól látható, hogy az egyes adófizetők, adófizetői csoportok adóterhelésének arányát korlátozott mértékben befolyásolja a nyilvános viták középpontjában álló személyi jövedelemadó szabályok. Tekintettel arra, hogy a magánszemélyek, mint fogyasztók által viselt forgalmi adókból a költségvetés bevételei a személyi jövedelemadó bevételek csaknem háromszorosára rúgnak, illetve, hogy a jövedelemadó bevételeket az ugyancsak a magánszemélyek, mint foglalkoztatottak által előállított keresményből fizetett járulékbévételek is lényegesen meghaladják, teljesen nyilvánvaló, hogy az adózók közti tehermegosztást lehetetlen pusztán a személyi jövedelemadóztatás rendszeréből levezetni, sőt lényegében ezen adónem sokkal kisebb hatással van az egyes társadalmi csoportok által viselt közterhek mértékére és arányára, mint az általános forgalmi adózás vagy a járuléktörvény szabályai.

Másrészt viszont a viselt áfa vagy járuléktörvény mértéke számos egyéb tényezőtől, az adott adózó foglalkoztatásának jellegétől, illetve a fogyasztási szokásoktól is függ. Az alábbiakban kísérletet teszünk arra, hogy modellszámításokat végezzünk az adórendszer egészéből és a legfontosabb adónemekből fakadó összes közteher egyes tipikus társadalmi csoportok és jövedelmi kategóriába tartozó rétegek közti megoszlására. A számításban figyelembe vesszük az általános forgalmi adót és a jövedéki adót is, modellezve azt is, hogy az eltérő jövedelemsávokban jelentős különbség lehet a fogyasztási és megtakarítási szokásokban, hiszen alacsonyabb kereseti viszonyok mellett a jövedelem lényegesen nagyobb hányada szolgálhatja a direkt fogyasztást. Ugyancsak figyelembe vesszük a járuléktörvényt, s azt a körülményt is, hogy azok megfizetéséhez szükséges munkáltatói fedezetet is minden esetben a foglalkoztatott termeli meg, különösen az önfoglalkoztatók esetén, ahol a munkavállalói és a munkáltatói járuléktörvény viselése lényegében ugyanazon adózóra hárul. Modellszámításunk során természetesen bizonyos feltételezésekkel és egyszerűsítésekkel is élünk kellett, ezeket viszont igyekeztünk megfelelő háttérszámításokkal alátámasztani. Ilyen például, hogy a gyermeket nevelő családok jellemzően magasabb fogyasztási hányadát és ebből fakadóan magasabb arányban viselt forgalmi adóterhelését szembeállítottuk a személyi jövedelemadóztatás gyermekkedvezményeivel, hiszen háttérszámításaink szerint a szükségszerű fogyasztási többletből fakadó többlet áfa teher összege legalább akkora, sőt alacsonyabb jövedelmi sávokban nagyobb is lehet, mint a gyermekkedvezményekből elérhető jövedelemadó előny. Ennek megfelelően modellszámításunkból ki tudtuk hagyni a gyermekneveléssel járó többletfogyasztás elkülönült figyelembe vételét éppen úgy, mint a gyermekkedvezmények adóterhelésre gyakorolt hatását, melyek ugyanis a teljes megtermelt jövedelem összes adóterhelésének számításakor semlegesítik egymást.

Tekintettel a forgalmi adóztatás túlsúlyára, nem meglepő, hogy már a 2010 során érvényesülő összes adóterhelés is csupán nagyon enyhe progressziót mutatott, s azt is kizárólag a munkavállalói státuszban bérjövedelemből élők körében. A minimálbér sávjában az összes adóterhelés és összes jövedelem aránya már 50 százalékos feletti arányt ér el és többmillió havi munkabérből származó jövedelem esetén sem emelkedik lényegesen 60 százalékos arány fölé. Emellett az összes adóterhelés már az átlagbér alatt eléri az összes előállított jövedelem 55 százaléka. A legmagasabb adóterhelés ebben az időszakban a havi 600 ezer forintos jövedelemre nézve alakult ki 62 százalékos arányban, onnan kezdődően már a munkaviszonyból származó jövedelemből élők esetén is folyamatosan csökken.

A degresszió, azaz a növekvő jövedelmekre nézve csökkenő adóteher elsősorban nyilvánvalóan az általános forgalmi adó túlsúlyából fakad. Ezt csak részben tudja ellensúlyozni a lényegesen kisebb súlyú személyi jövedelemadó progresszív rendszere, a 2010-es adójóváírás illetve a két jövedelemadó kulcs. Ráadásul a nyugdíjjárulék egy része ugyancsak degresszív képet mutat, hiszen meghatározott összeg feletti jövedelemrész után már nem kell fizetni. Ezen túl pedig a vállalkozói illetve tőkejövedelmek eleve alacsony vagy semmiféle járuléktérhet nem viselnek, így adóterhelésük összehasonlíthatatlanul alacsonyabb a munkaviszonyból származó és fogyasztásra szánt jövedelmeknél.

A 2011-es adóváltozások már a teljes adóterhelést degresszívvé tették, különösen a magasabb jövedelemsávban. Az adójóváírás rendszere és az alacsonyabb jövedelemsávban általánosan alacsony megtakarítási hajlandóság egy szűk jövedelemsávban valamiféle progressziót még meghagyott, a minimálbértől kezdődően nagyjából 54-55 százalékos arányban mutatkozó adóterhelés még az átlagbér felénél eléri az 57 százalékos arányt, onnan azonban folyamatosan csökken. Havi egymillió forintos bérjövedelem és ebben a jövedelemsávban tipikus fogyasztási és megtakarítási szokások esetén az összes adóterhelés már csak a jövedelem 51 százaléka, tehát arányaiban már itt is alacsonyabb, mint a minimálbér esetén. Havi 2 milliós munkabérré nézve ez az arány 48 százalékos, havi 3 milliós munkabérré 46 százalékos. Csak összehasonlítás kedvéért jelezzük, hogy ugyanilyen arányú vállalkozói, illetve önfoglalkoztatói típusú jövedelemre nézve az összes adóterhelés a vizsgált években 20 és 30 százalékos közé esik. Nyilvánvaló, hogy egy ilyen pénzügyi szempontból is vitatható, társadalompolitikai szempontból pedig annál ellentmondásosabb adóterhelési struktúrát éppen egy vagy adó egészíthetne ki oly módon, hogy a társadalmi különbségeket növelő hatásokat fékezze, miközben a versenyképességét és a magasabb jövedelműek és képzettségűek termelékenységét semmilyen módon nem fogná vissza. Már csak ezért is sajnálatos, hogy a jelenlegi kormányzó erő pusztán politikai haszonszerzés céljából olyan helyzetbe lavírozta magát, hogy a vagy adóztatás vagy ingatlanadóztatás lehetőségét még csak felvetni és átgondolni sem tudja.

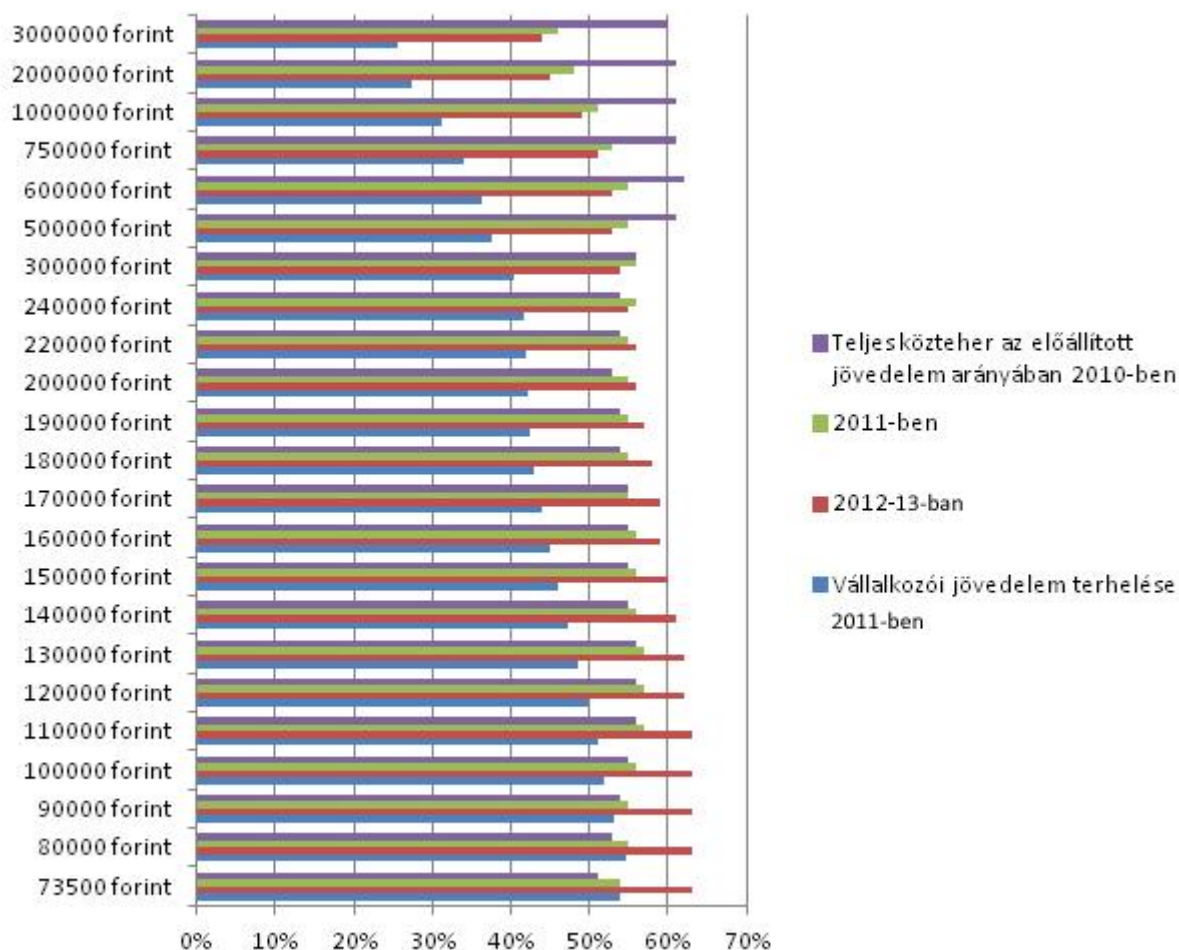
A 2012-re javasolt, szinte követhetetlen sebességgel, lényegében naponta változó adóváltozások, illetve azok eddig megismert részletei már a jövedelemadó rendszerére is szembetűnő hatást gyakorolnak. A minimálbér sávjában a javasolt adóváltozások, azaz az adójóváírás, valamint a szuperbruttó adóalap kivezetése, továbbá az 1 százalékpontos munkavállalói járulékemelés nagyjából havi 10 ezer forintos veszteséget eredményeznek, s havi mintegy 200 ezer forintos jövedelemig a szaldó, ha csökkenő mértékben is, de negatív. Ezen sáv felett az eredetileg javasolt változások már nettó jövedelemnövekedést eredményeznek, s a legutóbb bejelentett javaslat, azaz a szuperbruttó adóalap kivezetésének két évre történő elhúzása is csupán annyi különbséget jelent, hogy ugyanezen hatások egy évvel később, 2013-ban következnek be, s 2012-ben csupán részben lesznek érzékelhetőek. A szuperbruttó adóalap teljes kivezetésével a leglátványosabb hatás azonban megint csak a hétszámjegyű munkabérekre mutatható ki, hiszen havi 1 milliós jövedelem esetén a jövedelemtöbblet mintegy 33 ezer forint, havi kétmillió jövedelemre havi 66 ezer forint, havi 3 milliós jövedelemre pedig mintegy havi 99 ezer forint.

Számításaink szerint az eddig bejelentett konkrétumok értelmében a foglalkoztatottak 54 százaléka pusztán a személyi jövedelemadó változások következtében még akkor is nominális bércsökkenést szenved el, ha feltételezzük, hogy a költségvetési szférában 3 százalékkal, a versenyszférában pedig 5 százalékkal emelkednek a bruttó bérek. Ahogy jeleztük viszont, kalkulációinkban nem tudtuk figyelembe venni a kormányzat azon legújabb, improvizatív tünő ötletét, mely szerint az egykulcsos adóval rosszul járó milliók külön kérés és regisztráció esetén kompenzációt kaphatnak az adóhatóságtól, már csak azért sem, mert komoly kétségeink

vannak, hogy egy ilyen lehetőséggel a foglalkoztatottak ilyen tömege tudna és akarna élni. Ráadásul az eddigi bejelentések értelmében ez a kompenzáció kizárólag 2012-re, és csupán a nominális bércsökkenésre szólhat, csökkentve a munkáltatói béremelés nominális hatásával, tehát az adóváltozások vesztesei még ilyesfajta látványintézkedés mellett is elkerülhetetlenül reálbércsökkenést szenvednek el, különösen 2013-ra. Végképp nem látjuk értelmezhetően emellett a kompenzációs javaslatot a korábban ellátásokból élő, de a munkaerőpiacra visszaterelni próbált többszázéves réteg vonatkozásában, aki ugyanis új foglalkoztatotti státuszba kerülve számszerűsíthető jövedelemcsökkenést nem fognak tudni kimutatni, viszont alkalmazásuk ezáltal lényegesen drágábbá válik, így lehetséges, hogy pusztán ezáltal elesnek új állások betöltésének lehetőségétől. Az intézkedések ezen kombinációja tehát önmagában lehetetlenné teheti az ígért számú új álláshelyek létrehozatalát. Talán nem szükséges hosszan ecsetelni, hogy különösen pénzügyi válság, ingadozó forintárfolyam és kamatterhek valamint kétséges növekedési és foglalkoztatási kilátások esetén egy ilyesfajta adóátalakítás még korlátozott mértékben hozzáférhető kompenzációs megoldások mellett is milyen káros hatással lehet általában a munkakínálatra és a munkaerő költségre, a versenyképességre és a felzárkózási esélyekre éppen abban a jövedelemsávban, ahol a fokozott foglalkoztatási feszültségekkel szembesülő társadalmi rétegek próbálnak megélhetést találni. Kétségtelen persze, hogy a milliós keresménnyel rendelkezők rétege számára a 2012-13 során beálló változás további hatékonyságnövekedést eredményezhet, kérdés azonban, hogy gazdaságunk versenyképességi hiányai vajon abból fakadtak-e eddig, hogy ez a réteg nem volt kellően aktív, nem talált megfelelő munkalehetőséget, illetve teljesítményében nem volt megfelelően motivált. Álláspontunk szerint legalább is vitatható, hogy az adóátalakítások vajon azokat a hangsúlyokat találták-e meg, ami általában a gazdasági válság következményeit, illetve a hazai gazdaság fogyatékoságait képesek orvosolni. S válságtól és válságkezeléstől függetlenül is fontosnak tartjuk kiemelni, hogy még az egykulcsos adózást sikerrel bevezető országok, s különösen az ebből vélhető gazdaságpolitikai előnyt kovácsoló régiós országok az egykulcsos adónak kizárólag olyan verzióját alkalmazzák, mely az alacsony jövedelemsávban kivétel nélkül meghagyott egy adómentes értékhatárt. Mindez pedig éppen annak érdekében történt, hogy a magas jövedelemsávban hatékonyságnövelő célzatú adóteher csökkentés ne eredményezzen ezzel egyidejűleg foglalkoztatási feszültségeket, munkaerőköltség növekedést és ezzel a versenyképesség romlását alacsony keresetű tömegek körében.

Nem szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy emellett a bejelentett csomag áfa emelést is tartalmaz, továbbá az idei év során a jövedéki adóterhek is tovább emelkednek. Mindebből fakadóan 2012-13-ra az összes adóterhelés kirívóan aránytalan rendszere valósulhat meg. Ennek hatására a mindenkori minimálbér sávjában az összes adóterhelés az összes megtermelt jövedelem 60 százaléka felé emelkedik, onnan kezdődően azonban folyamatos csökkenést mutat. A közvetett adók emelkedéséből fakadóan az átlagbéren keresők még a szuperbruttó adóalap teljes kivezetése után is az összes adóteher növekedésével kell, hogy számoljanak, s jelentősebb közteher csökkenést csupán a legalább havi 500 ezret keresők élvezhetnek. Havi egymillió forintos munkabérré nézve az összes adóterhelés már 50 százalék alatt lesz, havi kétmillió és hárommillió esetén 45 illetve 44 százalék. Ismételten hangsúlyozzuk emellett, hogy az ilyen arányú adóterhelés a magasabb jövedelemsávban is csak akkor jelentkezik, ha a jövedelem teljes egészében munkabér jellegű juttatásokból származik, minden más vállalkozói jellegű kifizetés, különösen a tőkejövdelemek lényegesen alacsonyabb terhelést viselnek.

**Havi bruttó jövedelem vonatkozásában kimutatott,
az előállított jövedelemre eső összes közteher százalékos aránya**

Ahogy jeleztük, az önfoglalkoztatók, illetve egyéb módon vállalkozói, vagy cégtulajdonosi státuszban adózók adóterhelése már a jelenlegi szabályok szerint is kirívóan aránytalan, ugyancsak minden, közvetett és közvetlen adóterheket és járulékfizetési kötelezettségeket is számításba véve a növekvő jövedelmekre szinte hatványozott mértékben csökkenő közterhek hárulnak. Ennek oka lényegében a jövedelemarányos járulékfizetési kötelezettségeket előíró részletes, 2010-ben hatályba léptetett szabályrendszer indokolatlan kivezetése, melynek eredményeként az érintett adózói kör lényegében elégséges, ha a minimum járulékalap után teljesíti járulékfizetési kötelezettségeit, s ezen felül keresményének teljes egészét lényegesen kedvezőbben adózó tőkejövedelemként veheti fel. Mindez közismerten torz motivációkat teremt a munkaviszonnyal szembeni ún. „beszámlázós”, önfoglalkoztató vállalkozói státusz további terjedésére, illetve arra, hogy ezen vállalkozói kör túlnyomó része rendszeresen minimálbér közeli járulékalapot valljon be. Ily módon pedig az egykulcsos adó korlátozott, de mégis más országok tapasztalatai szerint kedvező hatásai a jogkövető adózói magatartásra és az adóalap kifehéritésére és kiszélesedésre ugyancsak nem jelentkezhetnek, hiszen a vállalkozói státuszban adózók jövedelemarányos járulékfizetését szabályozó rendelkezések hatályon kívül helyezése ezzel szöges ellentétben álló motivációkat teremtett. A jelzett adózói kör adóterhelése tehát 2011-től kezdődően újra jelentősen elszakad a tényleges jövedelemviszonyoktól és meredek degressziót, azaz a növekvő jövedelemmel fordítottan arányosan csökkenő adóterhelést visel, s a havi milliós nagyságrendű, vagy afeletti jövedelmet sújtó összes állami elvonás jellemzően nem haladja meg annak 20-30 százalékát, de az igazán kiugró jövedelmek esetén 20 százalék alá is szorulhat, sőt, akár néhány százalékra is korlátozódhat. Már csak emiatt is totálisan téves az a feltételezés, hogy az egykulcsos adó alkalmas eszköz lenne a széles körben elterjedt, jelenleg is 1 milliót meghaladó minimálbér utáni adó- és járulékfizetés visszaszorítására. Miután ugyanis ezen minimálbéres adózói kör túlnyomó része nem munkavállalóként bejelentett foglalkoztatott, hanem az önfoglalkoztatói körből kerül ki, aki számára a

minimálbéren bejelentett foglalkoztatást a kabinet 2011-es módosításai a jövedelemviszonyoktól függetlenül lehetővé tették, önkéntes adófizetési hajlandóságukat az egykulcsos adó semmilyen módon nem befolyásolja, arra legfeljebb a jövedelemarányos járulékfizetést előíró szabályozás ismételt törvénybe iktatása lenne alkalmas. Tehát minden állítással szemben a 2011-12-es, illetve végső formájukban 2013-ban hatályba lépő adóváltozások nem az eltitkolt jövedelmek többlet adóztatását biztosítják, sőt, éppen hogy új lehetőséget biztosítanak magasabb jövedelemszint mellett is a minimálbér, vagy minimálbér másfélszerese utáni adó- és járulékfizetésre, miközben a ténylegesen minimál-, illetve alacsony jövedelemből élőköt sújtják magasabb adóterhellel.

Összefoglalásként elmondható tehát hogy a Reformszövetség, illetve a Bajnai kormány által az adórendszer racionalizálására kialakított irányok felrúgásával a jelenlegi, hamarosan végső formáját elérő, arányosnak hívtott és bizonyára annak is vélt adórendszer valójában a közterhek szélsőségesen aránytalan elosztását, és káros gazdasági motivációk sorát eredményezheti azért, mert a tervezők nélkülözték az adórendszer összefüggéseinek és tényleges működésének áttekintését, illetve alapos megértését.

Lehetséges módosítási irányok

A gazdasági válság 2009-es mélypontján a Bajnai kormány olyan adóátalakításokra szánta el magát, melyek tartósan lehettek volna képesek javítani a gazdaság versenyképességét, növekedési kilátásait és a foglalkoztatást. Bár ebben az időszakban a válság következtében az államháztartás egyenlege soha nem látott nyomás alá került, az egyenlegjavító intézkedések mindegyike a költségvetés kiadási oldalára célzott, s az adórendszer költségvetési egyensúlyra semleges átalakítása minden eszközzel a gazdaság élénkítését igyekezett szolgálni. Miután pedig az adóátalakításokat nem vezérelték bevételnövelési célok, azokat kifejezetten a munkaerőköltség csökkentésének és a munkaerőhatékonyság növelésének a szolgálatába lehetett állítani. Az intézkedések leghangsúlyosabb és legnagyobb bevételi átcsoportosítást eredményező eleme az 5 százalékos járulékcsoökkentés és a tételes egészségügyi hozzájárulás eltörlése volt, a hazai adórendszer legnyilvánvalóbb, s a foglalkoztatást és a versenyképességet legközvetlenebbül érintő hiányosságainak kezelése céljából. A szuperbruttó adóalap bevezetése egy későbbi bruttószítás előkészítését szolgálta, azaz azt, hogy a munkáltatói járulékkerhek később már egyszerű jogalkotói aktsussal a munkavállalói járulékokba legyenek integrálhatók. Emellett a személyi jövedelemadórendszerének átalakítása kizárólag termelékenységi tartalékok megmozdítását célozta, melynek során kritikus szempont volt, hogy az alacsony jövedelemsávban meglévő adóterhelés nem emelkedhet, illetve a nettó jövedelemviszonyok nem romolhatnak, s azok nem veszélyeztethetik az amúgy is súlyos foglalkoztatási problémákkal küzdő rétegek megélhetését és aktivitási hajlandóságát. Az illegális vagy a szürke zónába tartozó adókikerülési gyakorlat visszaszorítása érdekében törvényi szabályozást nyertek nem csupán az offshore adókikerülési praktikákat korlátozó szabályok, de olyan előírások is, amelyek a vállalkozók és egyéb önfoglalkoztatók számára is jövedelemarányos járulékfizetést írtak elő. Az egykulcsos adórendszer egyébként létező kedvező tulajdonságainak elérése és a magasabb jövedelműek kedvező gazdasági motivációjának megalapozása érdekében kompromisszumos megoldásként a korábbi szakértői javaslatok alapján az alsó, 17 százalékos adókulcsra nézve 2010-re 5 milliós, 2011-re pedig 15 milliós sávhatárt fogadott el a jogalkotó. Az addig és azóta is politikai tabunak számító és hangadó politikai erők által öncélúan lejárátott vagyondóztatás párhuzamos bevezetésével valójában ez lett volna az az adócsomag, amely 2011-re egy teljes egészében arányos, az összes adóterhelés tekintetében minden jövedelemsávot azonos arányban terhelő adórendszert hozott volna létre, s emellett képes lett volna a hazai foglalkoztatási viszonyokat és a gazdaság nemzetközi versenyképességét is javítani.

A jelenleg már hatályba lépett, illetve kilátásba helyezett változások mindezzel szemben merőben más irányt mutatnak. Nem világos egyébként, hogy a korábbi szakértői javaslatok lényegi elemeinek végrehajtásával kialakított adópolitikán az új kormány vajon téves szakmai meggyőződésből, vagy pusztán különbözőségi vágyból módosított-e, de az irányváltás kedvezőtlen hatásai mára nyilvánvalóak és egyre hatványozottabb mértékben jelentkeznek. A súlyos foglalkoztatási feszültségekkel küzdő Magyarországon az Eurostat adatai szerint 2010

kezdetére a foglalkoztatási költségek 0,7 százalékkal csökkentek, miközben az unióban 2,2 százalékkal nőttek, ezzel szemben 2011-ben hazánk foglalkoztatási költségei az uniós 2,7 százalékos növekedést lényegesen meghaladóan 5,6 százalékkal nőttek. A jövedelemadó rendszerének ellentmondásos átalakítását, illetve annak negatív jövedelmi hatásait a kormány a vállalkozásokra erőltetett béremeléssel igyekszik leplezni, ezzel még tovább rongálva a versenyképességet és a foglalkoztatási viszonyok javulásának esélyeit. Gyorskalkulációink alapján ahhoz, hogy a jövő évre javasolt adómódosítások nettó jövedelemcsökkenést okozó hatását minden munkáltató ellensúlyozza, a 2010-es munkaerőköltségekhez képest mintegy 26 százalékos költségnövekedést kell elszenvednie, s ezzel is csupán a nominális bér szintentartását tudná biztosítani, s a béremelések által hagyományosan ellensúlyozott infláció okozta reálbércsökkenés továbbra is bekövetkezne. Ezzel együtt nem kérdés, hogy a korábban elemzett adóstruktúrából fakadóan a vállalkozók számára leginkább kritikus bérköltségek és bérterhek alakulása hogyan érintené a foglalkoztatási és növekedési esélyeket.

Másrésztől viszont a belső fogyasztás élénkítését erőltető gazdaságpolitika egy év alatt kipukkadt, ezáltal az egykulcsos adó bevallottan nem váltotta be a hozzá fűzött növekedési és foglalkoztatási reményeket, miközben hátrányait a költségvetési egyensúly felborításában, az abból fakadóan kényszerű és durva 2012-es megszorításokban, illetve az eközben kirívóan aránytalanná váló összes adóterhelés következményeiben az egész ország megszenvedti. Csak remélhető, hogy egy ilyenfajta adórendszer kereteit, illetve annak egyetlen elemét sem kívánja az aktuális kormányzati politika úgy sarkalatos törvénybe foglalni, hogy a nyilvánvaló hibák kijavítására a jövőben ne nyíljon módja senkinek.

Forrás: <http://hazaeshaladas.blog.hu>